

DOI: <https://doi.org/10.54937/2024.9788056111024.193-200>

MOTÍV BOŽIEHO ZĽUTOVANIA V MODLITBE MANASSES A KAJÚCICH ŽALMOCH 51 A 102

Ráchel KAMINSKÁ¹

THE MOTIF OF GOD'S MERCY IN THE PRAYER OF MANASSES AND REPENTENTIAL PSALMS 51 AND 102

¹ Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Slovenská republika✉ Email: rachel.vaskova@gmail.comORCID iD: [0009-0009-1504-0295](https://orcid.org/0009-0009-1504-0295)<https://orcid.org/0009-0009-1504-0295>

 Competing interests: The author declare no competing interests.

 Publisher's Note: Catholic University in Ružomberok stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations. Copyright: © 2024 by the authors.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

This license allows reusers to distribute, remix, adapt, and build upon the material in any medium or format, so long as attribution is given to the creator. The license allows for commercial use.

 Review text in the conference proceeding: Contributions published in proceedings were reviewed by members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.

ABSTRAKT

Modlitba kráľa Manasses je jednou z najznámejších modlitieb intertestamentálnej literatúry Starého zákona. Tento pätnásťveršový hymnus, ktorý väčšina gréckych rukopisov Starého zákona priradzuje ako dodatok k Žalmom, je individuálnou kajúcou modlitbou, v ktorej židovský kráľ Manasses prosí Boha o zľutovanie. Najšpecifickejším atribútom tohto vyznania je spôsob, akým prepája rôzne biblické motívy a vytvára tak modlitbu, ktorá je dodnes používaná v liturgickom slávení Veľkého večeria spolu s modlitbou žalmov 51 a 102. Vďaka mnohým paralelám s kánonickými knihami Svätého písma je preto nutné všimnúť si tematickú podobnosť medzi touto modlitbou a niektorými žalmami, v ktorých sa žalmista taktiež dovoľáva Božieho zľutovania a dúfa v Božiu pomoc. Naša pozornosť sa v tomto príspevku upriamuje na motív Božieho milosrdného zľutovania nad kajúcim hriešnikom vo vyznaní kráľa Manasses a žalmoch 51 a 102.

Príčné slová: kráľ Manasses, intertestamentálna literatúra, žalmy, modlitba, Božie zľutovanie

ABSTRACT

The Prayer of King Manasseh is one of the most famous prayers in the intertestamental literature of the Old Testament. This fifteen-verse hymn, which most Greek manuscripts of the Old Testament

assign as an appendix to the Psalms, is an individual penitential prayer in which the Jewish king Manasseh pleads with God for mercy. The most distinctive attribute of this confession is how it interweaves various biblical motifs to create a prayer that is still used in the liturgical celebration of the Great Vespers, along with the prayer of Psalms 51 and 102. Because of the many parallels with the canonical books of the Holy Scripture, it is, therefore, necessary to note the thematic similarity between this prayer and Psalms in which the psalmist also invokes God's mercy and hopes for God's help. Our focus in this paper is on the motif of God's mercy on the repentant sinner in the King Manasseh Confession and Psalms 51 and 102.

Keywords: *King Manasseh, intertestamental literature, psalms, prayer, God's mercy*

ÚVOD

„Zjavenie modlitby sa v Starom zákone uskutočňuje medzi pádom a pozdvihnutím človeka, medzi bolestným zvolaním Boha: Čo si to urobil? a odpoveďou: Hľa prichádzam.“ Celé starozákonné dejiny sú zo strany Boha ponukou vzájomného spoločenstva a osobného vzťahu s človekom. Človek je konfrontovaný s milosrdným Bohom, ktorý sa rád zmilúva a hriešnikom odpúšťa i tie najväčšie priestupky. s takýmto Bohom sa stretávame aj v modlitbách, ktorým bude venovaný tento príspevok. Cieľom tohto príspevku je na základe historicko-literárnej a obsahovej analýzy poukázať na biblický motív Božieho zľutovania v pseudoepigrafnej modlitbe kráľa Manasses a žalmoch 51 a 102, ktoré je na základe početných výskumov možné zaradiť do kategórie osobitného žánru kajúcich modlitieb. V úvodnej kapitole tohto príspevku ponúkneme pohľad na význam kajúcej modlitby v Starom zákone a ako nám vymedzenie tohto osobitného žánru pomôže pri porovnávaní kajúcich modlitieb s inými modlitbami. v druhej kapitole sa bližšie pozrieme na výklad a definíciu kajúcej modlitby vo svetle výskumov realizovaných skupinou autorov, ktorí sa prioritne zaoberajú vývojom, formou ako aj štruktúrou kajúcej modlitby. Posledná kapitola sa venuje analýze motívu Božieho zľutovania vopred zvolených textov, ktoré sú súčasťou liturgického slávenia Veľkého povečeria až do dnešných čias.

KAJÚCA MODLITBA V STAROM ZÁKONE

„Modlitba sprevádza celé dejiny spásy ako vzájomné volanie, ktorým sa Boh obracia na človeka a človek na Boha.“[10] Toto vzájomné volanie tak ako ho definujú biblické slovníky je spôsobom a výrazom vzájomného vzťahu človeka s Bohom. Je výrazom dôvery k Bohu absolútne spravodlivému, svätému a dobrotivému, ktorý sa v modlitbe stáva jeho priateľom a vďaka nej spoznáva, že Boh je jeho záchrancom a osloboditeľom.[14]

Zaujímavou skutočnosťou celých starozákonných dejín je modliaci sa človek, ktorý v najrôznejších druhoch modlitby s úctivou bážňou vzyva Boha a celú svoju pozornosť sústreďuje na neho. Zo strany človeka je modlitba prejavom bohopocty, zahŕňajúc jeho telo aj dušu, ktorou svojho Boha chváli, oslavuje, ale zároveň predkladá svoje prosby či vyznáva svoje hriechy. v modlitbe sa Boh dotýka ľudského srdca. Tento krok Božej lásky je vždy prvý a čaká na odpoveď zo strany človeka.[11] Ako uvádza Ján Pavol II., v stretnutí s Bohom zmluvy je modlitba pravým a ozajstným dialógom, ktorý sa prostredníctvom slov a skutkov zjavil v minulosti a pokračuje v tom aj v súčasnosti. [8]

Podľa biblického chápania môže mať modlitba ako vzájomný vzťah Boha a človeka viacero foriem. v Starom zákone nájdeme podľa Thomsona okolo osemdesiatpäť pôvodných modlitieb a okrem toho žalmy, ktoré sú ich špeciálnou kategóriou.[19] Ako uvádza Mark Boda, významný formálny posun v modlitbovej tradícii Izraela predstavuje fenomén kajúcej modlitby, ktorú možno považovať za osobitný žánr starozákonných modlitieb.[4] Vymedzenie tohto osobitného žánru nám podľa Werline pomôže pri rozlišovaní a porovnávaní kajúcej modlitby s inými modlitbami, ktoré vykazujú podobnú formu a sú v nich obsiahnuté podobné výrazy.[21] Napriek týmto podobným znakom však súčasná skupina bádateľov poznamenáva, že modlitby z biblického obdobia a obdobia Druhého chrámu neboli ustálené.[20] Podrobné skúmanie týchto modlitieb ukázalo, že vo veľkej miere ich ovplyvnilo deuteronomické myslenie a jazyk a zároveň boli ovplyvnené aj inými tradíciami. v súvislosti s týmto tvrdením Schuller uvádza, že pri vymedzení osobitného žánru kajúcej modlitby, koncepčný rámec a štruktúru predstavovali v našom tradičnom chápaní biblického kánonu niektoré texty hebrejskej Biblie Iz 9, 6-15; Dn 9, 4-19; Neh 1, 5-11. Ako však ďalej poznamenáva, je nemožné hovoriť o tejto

téme bez toho, aby analýza kajúcej modlitby ako osobitného žánru nezahrňala pseudoepigrafy, zvitky od Mítveho mora, apokryfy či Manassesovu modlitbu.[16]

DEFINÍCIA KAJÚCEJ MODLITBY

Veľmi výstižným spôsobom definoval vo svojej monografii *Penitential Prayer in Second Temple Judaism* kajúcu modlitbu Rodney A. Werline: „Kajúca modlitba je priame oslovenie Boha, v ktorom jednotlivec, skupina alebo jednotlivci v mene skupiny vyznávajú hriechy a prosí o odpustenie ako akt pokánia.“ Werline vychádzajúc zo všeobecnej definície modlitby uvádza, že v prípade kajúcej modlitby je špecifickým práve jedno kritérium a to, že ide o „priame oslovenie Boha,“ v zmysle iniciatívy zo strany človeka.[21] Túto definíciu rozširuje Bautch, ktorý identifikuje charakteristické znaky kajúcich modlitieb nasledovne: funkčná účinnosť (Božie odpustenie je následkom pokánia), komunitný rozmer, používanie žánru, označovaného ako náreky, obradový kontext a intertextuálny charakter. [21]

Vo väčšine kajúcich modlitieb však môžeme objaviť určitý spoločný kontext a základný rečový rámec, ktorým sú ťažkosti jednotlivca alebo spoločenstva prednášané jednotlivcom, ktorý sa obracia na Boha, vyznávajúc svoje vlastné hriechy alebo previnenie celého národa a používajúc výrazy: „zhrešili sme,...konali sme nepravosť,... konali sme bezbožne.“ Modlitba jednotlivca je väčšinou formulovaná v druhej osobe singuláru, no v niektorých modlitbách sa stretávame aj s formuláciou v tretej osobe (Iz 63,7). Ďalším špecifickým znakom tohto osobitného žánru je uznanie Božej spravodlivosti „Ty Pane si spravodlivý,“ alebo „aby si sa ukázal spravodlivý.“ s vyznaním Božej spravodlivosti zo strany prosiaceho jednotlivca je pre tieto modlitby zároveň typické, že prosiaci prednáša Bohu žiadosť, aby odstránil jeho ťažkosti a trest, ktorý je následkom spáchaného hriechu a poskytol mu svoje milosrdné zľutovanie.[22] Werline zároveň uvádza, že podstatou kajúcich modlitieb bola aj viera jednotlivca, že modlitba je nástrojom prostredníctvom ktorého bude obnovené spoločenstvo s Bohom.[21]

V súvislosti s definíciou a výkladom starozákonnej kajúcej modlitby ako osobitného žánru, ktorého výskumom sa zaoberá početná skupina autorov Newman et al., Balentine uvádza, že interpretčné dejiny tejto modlitby možno identifikovať so skupinou siedmich kajúcich žalmov (Ž 6; 32; 38; 51; 102; 130; 143).[13] Podľa dostupných zdrojov o skupine týchto žalmov, ktoré boli: „dané ľudskému rodu ako vhodný liek,“ z ktorého človek čerpá očistenie duše a nový život, sa prvýkrát zmieňuje latinský otec Cassiodorus v diele *Expositio Psalmorum*. [5] Ako však Balentine ďalej poznamenáva, označenie skupiny týchto žalmov ako „kajúcich“ je skôr normatívne.[3] Na základe vyššie uvedených skutočností tak môžeme povedať, že Modlitba kráľa Manasses a Žalmy 51 a 102, ktorými sa bližšie zaoberáme v tomto príspevku, zostávajú v rámci parametrov stanovených definíciou kajúcej modlitby ako „priameho oslovenia Boha,“ vyznávajúc hriechy a prosiac o milosrdné Božie zľutovanie.[12]

MODLITBA KRÁĽA MANASSES A ŽALMY 51 a 102

Modlitba Manasses (OrMan) je modlitbou vyznania raného judaizmu a jednou z najznámejších modlitieb intertestamentálnej literatúry Starého zákona. Je pripisovaná bezbožnému kráľovi Judského kráľovstva Manassesovi, synovi zbožného kráľa Ezechiáša, ktorý je na sklonku svojho života väznený v Babylónii, obracajúc sa k Bohu s ľútosťou a vyznaním svojich hriechov. [9] Na základe historicko-literárnej analýzy tohto pseudoepigrafu je zrejmé, že pôvod môžeme skúmať len v súvislosti s kanonickými starozákonnými textami v 2 Kr 1-21 a 2 Krn 33, 1-21, ktoré opisujú historické skutočnosti života tohto modlárskeho kráľa.[6] Hoci sa v texte tejto modlitby neobjavuje zmienka o mene kráľa Manasses, skupina autorov predpokladá, že obsahuje informácie tak o jeho živote ako aj o zajatí v Babylónii opisujúc skôr náboženský než historický aspekt Manassesovho pokánia.[18]

Ako uvádza Soušek tento pätnásťveršový hymnus je doplnením údajov nachádzajúcich sa v kanonických knihách a zdôvodnením, prečo tento bezbožný kráľ tak dlho vládol, dožil sa vysokého veku a zomrel v pokoji.[17]

Prepájajúc rôzne biblické motívy a sylogizmy možno povedať, že toto apokryfné dielo je na jednej strane ako individuálne vyznanie hriechov inšpirované kanonickými textami (Ž 95, Ž 106, Ž 103, Gn 19,5). Je však zároveň špecifické práve vďaka svojej vlastnej terminológii, formálnemu charakteru ako aj obsahu.[6] Veľmi často je však modlitba kráľa Manasses prepájaná s textom Žalmu 51, kvôli ich tematickej podobnosti. V biblickom ponímaní patrí Žalm 51 k najznámejším a najpôsobivejším

kajúcim modlitbám. Liturgická tradícia interpretuje tento žalm ako jeden zo siedmich kajúcich žalmov.[15] v oboch modlitbách sa objavujú spoločné štrukturálne prvky. Sú rozjímaním o náreku jednotlivca vstupujúceho do temnej oblasti hriechu, ktorý sa s pevnou dôverou obracia na Božie milosrdenstvo, ktoré prináša do ľudskej hriechnej temnoty svetlo, obnovujúc ducha i srdce kajúcika.[1] Hlavný protagonista oboch modlitieb zároveň predstupuje pred Boha s príslubom, že ak sa Boh nad ním zľutuje, prejaví mu svoje milosrdenstvo a oslobodí ho od hriechu, bude ho chváliť a ustavične ospevovať.[12] Nakoľko sa text OrMan viaže na hriechy páchané kráľom Manassesom, text Žalmu 51 sa vzťahuje na kráľa Dávida, ktorý spáchal hriech cudzoložstva s Uriášovou ženou, tak ako je to opísané v Druhej knihe Samuelovej (2 Sam 12, 1-14) a prosí Boha aby sa nad ním zľutoval.[15]

Hoci hovoríme o tematickej podobnosti týchto dvoch kajúcich modlitieb, je dôležité zdôrazniť, že motívy vyznania hriechov, prosby o odpustenie či prehojné Božie zľutovanie sú časté aj v iných pokutných modlitbách, preto nemožno hovoriť o priamej závislosti Manassesovej modlitby so žalmom 51.[6] Ako uvádza Newman, tieto modlitby sú si viac podobné ako individuálne kajúce modlitby než ako spoločné modlitby pokánia.[12]

Kajúci koncept vyššie uvedených modlitieb zároveň prekrásne dotvára vyznanie Pánovho služobníka v Žalme 102, prezentujúc dôvod Božej pomoci a záchranu. Ako uvádza Brož, aj táto kajúca modlitba obsahuje časti typické pre nárek jednotlivca avšak jeho špecifickou časťou je prelínanie prejavov náreku a pokánia, ktoré majú tak individuálny ako aj spoločenský, komunitný rozmer utrpenia. Poznomenáva, že Žalm 102 je dôkazom, že viera nemôže byť nikdy uzavretá do súkromnej sféry, ale práve naopak, že z viery sa rodí nádej pre budúci život.[5] Ravasi zároveň uvádza, že záchrana jednotlivca je výrazom a predzvesťou budúcej slávy národa, vďaka Božiemu milosrdnému zľutovaniu, ktorého výsledkom bude znovuzstavený ľud ďalších pokolení.[2]

ANALÝZA VYBRANÝCH MODLITIEB

Na základe vyššie uvedeného môžeme konštatovať, že motív Božieho zľutovania je v nami vybraných kajúcich modlitbách zastúpený naprieč celým obsahom jednotlivých textov. Napriek tomu, že texty nemajú úplne rovnakú štruktúru či sled myšlienok, biblický motív zľutovania sa milosrdného Boha nad hriešnikom je v každej z nich vyjadrený tým najšpecifickejším spôsobom.

V prípade OrMan už v úvodných veršoch (v. 1-3) nachádzame invokáciu, v ktorej autor používa hymnické tituly, typické pre kanonické starozákonné texty nadväzujúc na text knihy Exodus: „A Boh Mojžišovi ešte povedal: Pán, Boh vašich otcov, Boh Abraháma, Boh Izáka a Boh Jakuba,...“ (3, 15), ktoré majú univerzálny charakter. Zároveň v týchto veršoch (v. 2-8) autor poukazuje na Božie atribúty opisujúc veľkosť jeho moci a slávy, veľkosť jeho zľutovania a nekonečného milosrdenstva a zdôrazňuje, že Boh je Ochrancom Izraelského ľudu a Stvoriteľom všetkého.[18]

Zároveň Newman vyzdvihuje ich osobitný význam, pretože tento text je základom pre pochopenie božskej ekonómie odpustenia a naznačuje učenie o pokání a zmierení. Ako ďalej poznomenáva, tento verš je špecifický tvrdením, že pokánie bolo ustanovené pre hriešnikov a nie pre spravodlivých, keďže takúto formuláciu v iných kajúcich modlitbách nenájdeme.[12]

„Teba sa všetko desí a trasie sa pred Tvojou mocou, lebo velebu Tvojej slávy nemožno uniesť,...“ Tvoje milosrdenstvo v zaslúbeniach je nezmerateľné a nepreskúmateľné, pretože Ty si vyvýšený Pán, dobrotivý, dlho zhovievajúci a plný milosrdenstva.“ (OrMan 4-7) [7]

„Zmiluj sa nado mnou, Bože, pre svoje milosrdenstvo; pre veľkosť svojho zľutovania vymaž moje zločiny.“ (Ž 51, 3) [1]

V treťom verši Žalmu 51 žalmista podobne ako text OrMan poukazuje na veľkosť Božieho zľutovania, ktoré je pre hriešnika jedinou možnosťou a istotou. Ako uvádza Patristický komentár, človek uvedomujúc si svoju hriešnosť vie, že na základe Božej spravodlivosti si zaslúži trest, ale napriek tomu prosí o veľké Božie milosrdenstvo. Podľa Miroslava Varša ide o to, že vďaka Božiemu milosrdenstvu človek dostáva: „viac než len to, na čo má právny nárok.“[1]

Freedman poznamenáva, že použitím slov zmilovať sa alebo zľutovať, žalmista uvádza základné Božie atribúty, ku ktorým nepochybne môžeme zaradiť aj Božie milosrdenstvo.[1] Vďaka kombinácii týchto pojmov môžeme povedať, že človek sa vo svojej hriešnosti odvoláva na istotu, ktorou je Božia prirodzenosť. Ako uvádzajú Andoková et al., hebrejský výraz priameho oslovenia: „zmiluj sa nado mnou, Bože,“ predpokladá, že zo strany Boha je to prejav láskavosti, na ktorú človek túžiaci po odpustení nemá nárok. Výraz zmilovať sa je v Starom zákone výlučne spojený s Bohom. v atmosfére nádeje a dôvery je Dávidov žalm prosbou o odpustenie hriechov, zakorenených v srdci hriešnika a volaním o jeho pretvorenie. Hriech, z ktorého sa kajúcnik vyznáva, nemožno chápať len v osobnej rovine, ale v rovine teologickej a to, že je urážkou a odvrátením sa od Boha a jeho lásky. Je udalosťou, ktorá sa stavia proti Božiemu zákonu, odmieta Boží plán s človekom a rozvracia najintímnejší vzťah človeka a Boha.[1]

V nadväznosti na modlitbu Manassesu a Žalm 51, výzva kajúcnika v Žalme 102: „počuj moju modlitbu a volanie“ a „rýchlo mi odpovedz,“ (v. 2-3) tvorí priamu súvislosť s výrazom utrpenia a rýchla Pánova odpoveď predstavuje v tomto stave pre žalmistu jediné riešenie. Opisujúc svoje biedne položenie je úplne odkázaný na Božiu pomoc. Andoková et al. uvádzajú, že modlitba, ktorú žalmista predkladá so silným zvolaním je vyjadrením neskonalej túžby po Bohu. Človek žijúci v tele počas života zakúša bolesť aj utrpenie a práve toto jarmo núti človeka pozdvihnúť svoje volanie k Bohu, ktorý jediný je pravým dobrom a život s ním je pokrmom duše. Použitím jednotlivých obrazov samoty, smútku a potupy od nepriateľov tu autor vyjadruje svoj osobný pocit, umocnený presvedčením, že jeho stav je dôsledkom Božieho zásahu za spáchaný hriech.[2]

*„Preto si spravodlivý, keď hovoríš, bezchybný,
keď súdiš.“ (Ž 51, 6b) [1]*

*„Obráti sa k modlitbe bedára, neopovrhne ich
modlitbou.“ (Ž 102, 18) [2]*

Veľmi podobným spôsobom sa žalmista v Žalme 102 stotožňuje s Pánovým služobníkom a prezentuje dôvod Božej záchrany, nakoľko je úplne závislý na Božej pomoci. Poukazuje na Pánovu stálosť, ktorá predstavuje veľké milosrdenstvo voči všetkým, ktorí sa k nemu utiekajú.

V súvislosti s motívom Božieho zľutovania sa musíme pozastaviť aj nad dôvodom, kvôli ktorému je Boh zo strany človeka žiadaný, aby preukázal svoje veľké milosrdenstvo a zmiloval sa nad človekom. Autor OrMan, uvedomujúc si svoje previnenia, oplakáva svoju súčasnú situáciu, vyznáva svoju nepravosť a používa obraz morského piesku, ktorým poukazuje na množstvo svojich previnení.

*„lebo zhrešil som na počet morského piesku,
roz množili sa moje nepravosti,... pre množstvo
mojich nespravodlivostí.“ (OrMan9) [7]*

*„Úplne ma vyper z mojej viny a od môjho
hriechu ma očisti. Veru, ja si svoje zločiny
uvedomujem a svoj hriech mám stále pred
sebou.“ (Ž 51, 4-5) [1]*

Suski uvádza, že autor OrMan použijúc výpočet hriechov chce touto formuláciou poukázať na veľkosť svojho previnenia, ktoré je v protiklade s oslavou Božej veľkosti.[18] Ako uvádza Kardis, sú to slová vychádzajúce zo skrúšeného srdca, ktorými autor prejavuje svoju ľútosť charakteristickú 4 črtami: 1. uznaním, že Božia moc a sláva sú nekonečné; 2. vyznaním hriechov; 3. Boh je Pánom zľutovania a nekonečného milosrdenstva; 4. ustavičná chvála a oslava Boha.[9]

Spomenuté verše sa tematicky veľmi podobajú skladbe Žalmu 51 poukazujúc na priepastný rozdiel medzi stavom prosiaceho hriešnika a tým, akého ho chce Boh. Žalmista vedomý si svojho previnenia si zároveň uvedomuje aj nekonečnú Božiu lásku a milosť, vďaka ktorým môže zakúsiť odpustenie všetkých previnení. Túto myšlienku umocňuje fakt, že používa pojmy vina, hriech (v. 4), nepravosť (v. 5), ktorými poukazuje na spáchané zlo. Ako uvádzajú Redemptoristi, je dôležité všimnúť si, že tieto slová sú zväčša umiestnené vedľa seba, čím sa chce poukázať na úplnosť spáchaného hriechu.[15]

Hebrejský text žalmu dokonca uvádza výraz zločin, ktorý označuje v najvyššej miere závažnosti akt proti Bohu. Tento postoj žalmista umocňuje použitím už vyššie spomenutých výrazov vina a hriech, prostredníctvom ktorých pokrýva celú škálu zlých skutkov. Použitie týchto paralelných pojmov v modlitbe žalmu však nepoukazuje len na samotný zlý skutok v jeho úplnosti, ale aj na jeho následky, keďže prepojenie medzi skutkom a jeho následkom bolo podľa Kocho v židovskom myslení zjavné.[1]

Štvrtý verš dokonca používa v preklade hebrejského aj gréckeho textu sloveso vyprať, ktorým radikálne poukazuje na vážnosť hriešnej situácie, v ktorej sa žalmista nachádza. Ako uvádzajú Redemptoristi, použitie tohto výrazu súvisí s prístupom, ktorý vznikol v kňazskej tradícii, kde rituálne očisťovanie bolo nástrojom priblíženia sa do oblasti svätého.[15]

Podľa Andokovej et al., hriechom sa človek voči Bohu prevínil tak vážnym spôsobom, že na jeho odstránenie musia byť použité extrémne spôsoby a jediným vykonávateľom tohto očistného procesu môže byť jedine Boh, odvolávajúc sa na Knihu proroka Jeremiáša: „I keby si sa vyprala lúhom a použila veľa mydla, škvrna tvojej viny (zostane) predou mnou, hovorí Pán, Jahve.“ (Jer 2,22)[1]

Uvedomujúc si svoje zlyhanie, predstupuje pred Boha a prosí o zmilovanie. Vyjadrujúc svoj postoj a hodnotiac svoju aktuálnu situáciu je otvorený pre zmierenie so svojím Pánom.[15] Preto žalmista volá k Bohu po tom najdokonalejšom prostriedku očisťovania, vďaka ktorému môže dosiahnuť úplnú spravodlivosť. Toto volanie po dokonalom očistení umocňuje žalmista vo verši deväť, a to použitím formulácie „pokrop ma yzopom,“ nakoľko bol obrazom zmierenia a pripomínal obrad veľkonočného baránka.[1] Nevyhnutným prvkom v procese žiadosti o Božie zľutovanie je zároveň uvedomenie si vlastného zlyhania prostredníctvom ktorého dáva autor modlitby dôraz na osobu toho, ktorý prosí Boha o zľutovanie.

Atmosféra kajúcich modlitieb sa začína meniť v momente, keď sa pozornosť prosiaceho obracia na Boha plného milosti, ktorý sa zmilúva nad každým človekom a všetkým, čo je ľudské.[15]

„Teraz však v srdci skláňam koleno, prosiac od Teba dobrodenie.“ (OrMan 11) [7]

„Bože, stvor mi čisté srdce a pevného ducha obnov v mojom vnútri.“ (Ž 51, 12) [1]

Jedenásty verš modlitby Manassesesa však začína vyznaním: „teraz však,“ ktoré je podľa Suskiho potrebné vykladať v zmysle začiatku novej časti, ktorou autor vysvetľuje svoju aktuálnu situáciu. Ako ďalej poznamenáva, spojením výrazu srdce a koleno autor hovorí o vnútornom rozmere kajúcej prosebnej modlitby.[18]

V prípade žalmistu, Brož uvádza, že len vďaka Bohu hľadá do budúcnosti s nádejou na nový život a prosí ho o nový vzťah poznačený silou, ktorá pramení z jeho nového stavu. v prosbe o posvätenie „svojho svätého ducha mi neodním,“ volá k Bohu a prosí, aby z neho Boh urobil nové stvorenie naplnené a posvätené Božím duchom, aby tak na základe novodarovaného života vydával svedectvo o Jeho cestách zvestujúc jeho spásu. Ako uvádza Dubovský, použitie slovesa stvoriť v biblickej hebrejčine poukazuje na Božiu tvoriteľskú činnosť, ktorá dáva zrod niečomu novému. Žalmista, ktorý dostáva nové srdce a Božieho ducha už nehľadá na hriechy minulé, ale v tomto momente prosí Boha o srdce, ktoré bude schopné opevniť sa pred budúcimi hriechmi a prostredníctvom ktorého bude schopný konať podľa vôle Najvyššieho.[1]

Srdce a duch sú pripomenutím novej zmluvy, ktorú Boh neuzavrie na kamenných tabuliach, ale ako hovorí Kniha proroka Jeremiáša (Jer 31,33), v najskrytejších zákutiach srdca človeka.[15] Duch, o ktorého prosí žalmista je definovaný ako „svätý“ a človek sa stáva svätým len v tom prípade, že svoj život podriadi Božej svätosti, lebo jedine Boh je absolútne Svätý. Nato, aby mohol v človeku prebývať Boží duch je potrebné jeho čisté srdce. Žalmistova prosba o zachovanie posvätenia svätým duchom je podľa Andokovej et al. v dokonalom súlade nielen s predchádzajúcimi prosbami, ale zároveň aj s cieľom celého žalmu, ktorým je na základe Božieho milostivého zľutovania obnovenie spoločenstva s ním.[1]

„Na mne ukáž svoju dobrotivosť,... a ja Ťa budem ospevovať ustavične po všetky dni svojho života, lebo Tebe bude hymny spievať každá nebeská moc a Tvoja je sláva naveky.“ (OrMan 14-15) [7]

„Nechže podučím zločincov tvojim cestám a hriešnici sa obrátia k tebe!... Kiežby môj jazyk zveleboval tvoju spásu.“ (Ž 51, 15- 16) [1]

Osobnú skúsenosť Božej milostivej záchrany chcú autori kajúcich modlitieb zvestovať ostatným a tak vydávať svedectvo o Božom zľutovaní a nekonečnom milosrdenstve. Ich osobná skúsenosť sa

v momente odpustenia stáva príkladom pre iných a múdrosť je účinným nástrojom v boji proti hriechu. [15]

„Pane, kiežby si otvoril moje pery, nech moje ústa zvestujú tvoju chválu.“ (Ž 51, 17) [1]

„Nech sa tá (vec) zapíše pre ďalšie pokolenie a ľud (znovu) stvorený bude chváliť Pána... No ty si ten istý a tvoje roky sa neskončia.“ (Ž 102, 19. 28) [2]

Je zjavné, že práve kvôli nečistote nebol žalmista schopný chváliť Boha v spoločenstve svätých. „Otvorením perí,“ Boh uspôsobuje žalmistu oslavovať Pána a jeho veľké činy a tak hriešnikom prinášať spásnosné svedectvo o Božom milostivom očistení a posvätení. Veľkosť Božieho zľutovania a milosrdenstva tak vrcholí v slovách nádeje, že Boh neopovrhne ani srdcom „zlomeným a zdrveným,“ čím chce žalmista poukázať na fakt, že Božie milostivé zľutovanie sa môže dotknúť každého človeka, poukazujúc na vznešenosť Božieho konania, ktoré nie je len abstraktnou ideou, ale konkrétnou realitou.[15]

Potvrďuje to aj autor Žalmu 102, ktorý na oslavu Boha Záchrancu využíva krásny kontrast opisujúc zomierajúceho biedneho človeka v jeho pomínelosti a Boha, ktorého „roky sa neskončia“ a sú oslavou večnej vlády kráľa, ktorého pamiatka pretrvá z pokolenia na pokolenie. Toto vyznanie viery je prejavom nádeje a vyznaním, že aj napriek nešťastným okolnostiam a krízam v živote človeka, jeho viera sa neumenšuje[5].

Patristický komentár uvádza, že podľa Augustína len Boh, ktorého trvanie je večné, môže zachrániť toho, ktorý je len dočasný. Použitím výrazu „ty si ten istý“ ide podľa Andokovej et al. o zobrazenie protikladu medzi nemenným a večným Bohom a človekom, ktorý je nestály a podlieha smrti, čím len potvrďuje, že večnosť Boha je pre človeka garanciou šťastnej budúcnosti a bezpečného spočinutia Pánových služobníkov v Pánovi.[2]

ZÁVER

Na základe dostupných informácií a realizovaných výskumov v oblasti literatúry obdobia Druhého chrámu môžeme s istotou potvrdiť, že diela z tohto obdobia či už kánonické alebo apokryfné sú pokladnicou textov odovzdávajúcich Božie poslanstvo nielen dnešnému ľudstvu. Ich bohatstvo možno objaviť čítaním alebo štúdiom jednotlivých diel. Sú hodnotným materiálom, nakoľko v nich môžeme objaviť nespočetné množstvo prelínajúcich sa motívov či tém.

Cieľom nášho príspevku bola podrobná analýza motívu Božieho zľutovania v textoch kajúcich Žalmov 51 a 102 a pseudoepigrafnej modlitby Manassesu, ktorá sa vo väčšine gréckych rukopisov Starého zákona priradzuje ako dodatok k Žalmom. Nami analyzovaný motív milosrdného Božieho zľutovania je nosným motívom mnohých kajúcich vyznaní, v ktorých sa človek dovoľáva odpustenia a prosí Boha, aby bol aj voči tomu najväčšiemu hriešnikovi milosrdný. Preto som pokladala za dôležité ponúknuť čitateľovi niekoľko myšlienok o veľkosti a nesmiernosti Božieho zľutovania, ktoré by boli nástrojom lepšieho poznávania Boha prostredníctvom modlitby aj v dnešných časoch.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ÚDAJOV

- [1] ANDOKOVÁ, M. et al. (2017). Komentáre k Starému zákonu. 5. zväzok. Žalmy 51-75. – Trnava: Dobrá kniha. ISBN 978-80-8191-066-1, 691 s.
- [2] ANDOKOVÁ, M. et al. (2020). Komentáre k Starému zákonu. 8. zväzok. Žalmy 101-118. – Trnava: Dobrá kniha. ISBN 978-80-8191-274-0. 500 s.
- [3] BALENTINE, S. E. (2006). “I Was Ready to Be Sought Out by Those Who Did Not Ask.” In: Seeking the favor of God. The Origins of Penitential Prayer in Second Temple Judaism. – Atlanta: Society of Biblical Literature, ISBN 978-90-04-15124-6, 268 s.
- [4] BODA, M. J. (2006). Seeking the favor of God. The Origins of Penitential Prayer in Second Temple Judaism. – Atlanta: Society of Biblical Literature, ISBN 978-90-04-15124-6, 268 s.

- [5] BROŽ, J. (2019). Pane, smiluj se a obnov nás. Sedm kajících žalmů nejen na dobu postní. – Praha: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 978-80-7566-101-2, 62 s.
- [6] CHARLESWORTH, J. H. (1985). The Old Testament. Pseudepigrapha. Expansion of the Old Testament and Legends, Wisdom and Philosophical Literature, Prayers, Psalms and Odes, Fragments of Lost Judeo-Hellenistic Works. Volume 2. – New York: DOUBLEDAY. ISBN 0-385-18813-7, 1056 s.
- [7] GÁBRIŠ, K. (1990). Apokryfy. Mimokanonické (deuterokanonické) spisy Starej zmluvy podľa Septuaginty. – Bratislava: Vydavateľstvo Vesna. ISBN 80-85128-48-9. 375 s.
- [8] JÁN PAVOL II. (1992). Kresťanská modlitba zakorenená v Starom zákone. - [on-line] Available on – URL: ><https://dku.abuba.sk/node/1125>< [cit. 2024-03-23]
- [9] KARDIS, M. (201[]). Modlitba MANASSESA ako pseudoepigraf. - [on-line] Available on - URL: >http://www.foliageographica.sk/public/media/24318/Kompletn%C3%A9%20Kompletn%C3%A9%20znenie%20Theologickej%20revue%20-%20Theologos2016_1_.pdf#page=232< [cit. 2024-04-2]
- [10] Katechizmus Katolíckej cirkvi. (2002). - Trnava: Spolok svätého Vojtecha - 3. vydanie. čl. 2591, ISBN 80-7162-370-9, 918 s.
- [11] Katechizmus Katolíckej cirkvi. (2002). - Trnava: Spolok svätého Vojtecha - 3. vydanie. čl. 2567, ISBN 80-7162-370-9, 918 s.
- [12] NEWMAN, J. H. (2007). The Form and Settings of the Prayer of Manasseh. In: Seeking the favor of God. Volume 2: The Development of Penitential Prayer in Second Temple Judaism. – Atlanta: Society of Biblical Literature, ISBN 978-15-89-83278-7, 299 s.
- [13] NEWMAN, J. H. et al.(2006). Seeking the favor of God. Volume 1: The Origins of Penitential Prayer in Second Temple Judaism. – Atlanta: Society of Biblical Literature, ISBN 978-90-04-15124-6, 268 s.
- [14] NOVOTNÝ, A. (1996). Biblický slovník. – Praha: Kalich, ISBN 80-900881-1-2, 1419 s.
- [15] REDEMPTORISTI. (2016). Žalmy milosrdenstva. – Bratislava: Slovo medzi nami, ISBN 978-80-89342-88-4, 88 s.
- [16] SCHULLER, E. (2007). Penitential Prayer in Second Temple Judaism: a Research Survey. In: Seeking the favor of God. Volume 2: The Development of Penitential Prayer in Second Temple Judaism. – Atlanta: Society of Biblical Literature, ISBN 978-15-89-83278-7, 299 s.
- [17] SOUŠEK, Z. (2013). Knihy tajemství a moudrosti III. Mimobiblické židovské spisy: pseudoepigrafy. – Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-360-3, 240 s.
- [18] SUSKI, A. (1982). Modlitwa Manassesesa : wstęp, przekład z greckiego, Komentarz. - [on-line] Available on - URL: >file:///C:/Users/Hp/Desktop/dizertacna_praca/knihy_angli%C4%8Dtina/Studia_Theologica_Varsaviensia_manasses.pdf< [cit. 2024-03-30]
- [19] TRSTENSKÝ, F. (2007). Kniha žalmov. – Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, ISBN 978-80-8084-202-4, 130 s.
- [20] WERLINE, R. A. (1998). Penitential Prayer in Second Temple Judaism: The Development of a Religious Institution. – Atlanta: Society of Biblical Literature, ISBN 978-07-88-50326-9, 252 s.
- [21] WERLINE, R. A. (2006). Defining Penitential Prayer. In: Seeking the favor of God. The Origins of Penitential Prayer in Second Temple Judaism. – Atlanta: Society of Biblical Literature, ISBN 978-90-04-15124-6, 268 s.
- [22] WERLINE, R. A. (2007). Reflections on Penitential Prayer: Definition and Form. In: Seeking the favor of God. Volume 2: The Development of Penitential Prayer in Second Temple Judaism. – Atlanta: Society of Biblical Literature, ISBN 978-15-89-83278-7, 299 s.